

Prof. dr. sc. Loris BELANIĆ*
Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci
loris.belanic@pravri.uniri.hr

UDK 347.426.6:368.212
368.212:347.447.8(4-6EU)
341.241.8(4-6EU):368.212(497.5+497.6)
Rad stigao: 3. ožujka 2026.
Rad prihvaćen: 13. travnja 2026.
Izvorni znanstveni rad

KAKO SUD EU SHVAĆA NIŠTETNOST UGOVORA O OSIGURANJU OD AUTOMOBILSKE ODGOVORNOSTI? – „NISMO NADLEŽNI ALI MORATE PLATITI!“**

Sažetak: U radu se ukazuje na problem ništetnosti ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti zbog povrede obveze prijave značajnih okolnosti prema pojedinim nacionalnim pravima. Sud Europske unije priznaje da svaka država članica samostalno uređuje pretpostavke valjanosti ugovora. Međutim, Sud EU nadalje smatra da navedena nacionalna pravila ne smiju djelovati ograničavajuće na prava trećih oštećenih osoba (Matmut, Liberty Seguros, Fidelidade-Companhia). Prava trećih koje su priznata direktivama o osiguranju od automobilske odgovornosti imaju prednost u odnosu na nacionalna prava. Stoga se, trećim osobama treba priznati pravo na naknadu štete, čak i ako je ugovor o osiguranju od automobilske odgovornosti ništetan zbog povrede obveze prijavljivanja, pod uvjetom da ne postoji zlouporaba prava EU. Rad analizira trenutna rješenja u pravu Republike Hrvatske i Federacije Bosne i Hercegovine s obzirom na prikazanu praksu Suda EU.

Ključne riječi: ugovor, osiguranje, automobilska odgovornost, ništetnost, obveza prijave, praksa Suda EU.

* Dr. sc. Loris Belanić, redoviti profesor, Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8275-488X>

** Ovaj je rad napisan u okviru projekta „Postojeća antropogena zaštita konvencijskih prava kao chilling effect“ (uniri-iz-25-69), financiranog od Europske unije – NextGenerationEU kroz Nacionalni plan oporavka i otpornosti 2021.–2026., u sklopu Programskog financiranja Sveučilišta u Rijeci, Pravnog fakulteta. Izneseni stavovi i mišljenja isključivo su stavovi autora i ne odražavaju nužno službeni stav Europske unije ili Europske komisije. Europska unija ni Europska komisija ne mogu snositi odgovornost za njih.

1. Uvod

Primjenjujući Direktive EU o osiguranju od automobilske odgovornosti,^{1,2} Sud EU je u nekoliko je predmeta imao prilike odlučivati o pravu oštećenika (tzv. treće osobe)³ na naknadu štete, temeljem ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti, kada se pred nacionalnim sudovima država članica (konkretno Francuske i Portugala) postavilo pitanje ništetnosti takvog ugovora zbog povrede obveze ugovaratelja osiguranja glede prijave okolnosti značajnih za ocjenu rizika, odnosno namjerne netočne prijave i prešućivanja takvih okolnosti prilikom sklapanja ugovora.

Prema promatranim nacionalnim pravima, ništetan ugovor o osiguranju od automobilske odgovornosti ne proizvodi pravne učinke, odnosno smatra se kao da nije ni sklopljen, a vozilo se smatra neosiguranim. Ovakva situacija je vrlo nepovoljna za treću oštećenu osobu, jer je potencijalno lišava prava na naknadu štete prema osiguratelju, ili ga pak znatno ograničava ako se zahtjev postavlja prema posebnom tijelu (garancij-skom fondu) za naknadu štete od neosiguranih vozila (čl. 10. st. 1 Direktive 2009/103). Ona je zapravo, i duboko nepravedna: oštećenik koji nije sudjelovao u sklapanju ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti, odnosno koji nije imao utjecaj na razloge ništetnosti takvog ugovora, spriječen je u ostvarivanju prava na naknadu štete prema osiguratelju od automobilske odgovornosti. Konkurencija zahtjeva je više nego očita: s jedne strane imamo zahtjev osiguratelja za utvrđenjem da njegova obveza na naknadu štete ne postoji (jer je ugovor o osiguranju od automobilske odgovornosti ništetan), a s druge strane imamo zahtjev za naknadu štete oštećenika prema tom istom

¹ Zakonodavna aktivnost Europske unije glede obveznih osiguranja od odgovornosti u prometu prisutna je od početka 70-ih godina XX. stoljeća. U početku cilj je bio ukidanje granične kontrole polica osiguranja od autoodgovornosti, odnosno uspostava slobode kretanja vozila, ljudi i dobara unutar EU. U kasnijim fazama cilj je zaštita žrtava prometa ali i potrošača usluge osiguranja u prometu, što dovodi do ujednačavanja i postepenog poboljšavanja njihova položaja propisivanjem konkretnih prava i obveza osiguratelja, ugovaratelja osiguranja, trećih oštećenih osoba, potrošača i sl., često usvajajući rješenja koje je u praksi prethodno zauzeo i sam Sud EU. Marin, Jasenko, Pravo osiguranja, u: Privatno pravo Europske unije – posebni dio, urednica: Josipović, Tatjana, Narodne novine, Zagreb, 2022., str. 1007-1008.

² Do sada je doneseno ukupno sedam Direktiva EU o osiguranju od automobilske odgovornosti: (tzv. prva) Direktiva Vijeća 72/166/EEZ od 24. travnja 1972., SL L 103, od 2. 5. 1972., str. 1 – 4.; Druga direktiva Vijeća 84/5/EEZ, od 29. prosinca 1983., SL L 008, 11. 1. 1984., str. 17 – 20.; Treća direktiva Vijeća. 90/232/EEZ od 14. svibnja 1990., SL L 129, 19. 5. 1990. str. 33 – 35.; (tzv. četvrta) Direktiva 2000/26/EZ Europskog parlamenta i vijeća od 16. svibnja 2000., SL L 181, 20. 7. 2000., str. 65-74.; (tzv. peta) Direktiva 2005/14/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 11. svibnja 2005. SL L 149, od 11. 6. 2005., str. 14-21.; (tzv. šesta) Direktiva 2009/103/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 16. rujna 2009. u odnosu na osiguranje od građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe motornih vozila i izvršenje obveze osiguranja od takve odgovornosti (kodificirana verzija), SL L 263, od 7. 10. 2009., str. 11-31.; (tzv. sedma) Direktiva (EU) 2021/2118 Europskog parlamenta i Vijeća od 24. studenoga 2021. o izmjeni Direktive 2009/103/EZ u odnosu na osiguranje od građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe motornih vozila i izvršenje obveze osiguranja od takve odgovornosti, SL L 430, od 2. 12. 2021., str. 1-23.

³ O pojmu treće osobe i krugu trećih osoba više: Belanić, Loris, Treće osobe u osiguranju od automobilske odgovornosti, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 28, br. 1 (2007.), str. 635 *et seq.*, Savić, Šime, Zaštita oštećenika kao potrošača iz obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti, doktorski rad, Sveučilište u Mostaru, Pravni fakultet, Mostar, 2020., str. 78-95., Maleta, Nikolina, Jurković, Cvija, Tomić, Ivan, Normativni okvir obveznih osiguranja u prometu s osvrtnom na odluku Ustavnog suda BiH u predmetu U-7/22, Zbornik radova XX. međunarodno savjetovanje „Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse“, br. 20., Mostar, 2023., str. 341-342.

osiguratelju koji se izvodi upravo iz takvog „ništetnog“ ugovora o osiguranju. „Vagajućí“ suprotstavljene zahtjeve, čini se da je Sud EU ipak prednost dao trećim (oštećenim) osobama uvažavajući ciljeve iz čl. 3. Direktive 2009/103,⁴ a o čemu se izlaže u nastavku.

2. Činjenični prikaz predmeta iz prakse Suda EU

Predmet postupka pred nacionalnim sudovima, francuskim i portugalskim, bila je povreda obveze prijavljivanja značajnih okolnosti, odnosno namjerno davanje lažnih (neistinitih) izjava prilikom sklapanja ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti. Prema nacionalnim uređenjima, takva povreda redovito dovodi do ništetnosti ugovora o osiguranju.^{5,6} S druge strane, a o čemu se kasnije više govori, prema hrvatskom ZOO-u⁷ i ZOO-u Federacije Bosne i Hercegovine⁸ sankcije takvog nesavjesnog postupanja nešto su blaže te mogu za posljedicu imati poboynost ugovora o osiguranju (koji protekom rokova konvalidira).⁹

U predmetu C-236/23 (*Matmut*)¹⁰ iz Francuske, prilikom sklapanja ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti, ugovaratelj osiguranja daje namjerno lažnu izjavu o identitetu vozača kojom navodi sebe da je jedini vozač osiguranog vozila (toč. 9. i 12. *Matmut*). U trenutku prometne nezgode ugovaratelj osiguranja nalazi se u vozilu kao putnik te biva ozlijeđen, a vozač toga vozila bila je druga osoba koja je upravljala vozilom u alkoholiziranom stanju (toč. 10. *Matmut*). Ugovaratelj osiguranja nije prijavio „stvarnog“ vozača vozila kao osobu koja je poznata po vožnji u alkoholiziranim stanjima, jer takva okolnost utječe na visinu premije osiguranja (toč. 58. *Matmut*). Obzirom na zakonska rješenja predviđena u francuskom pravu,¹¹ pred nacionalnim sudovima pojavilo se pitanje ništetnosti takvog ugovora o osiguranju, a posljedično tome ima li oštećeni putnik pravo na naknadu štete jer ništetan ugovor ne stvara prav-

⁴ Čl. 3. Direktive 2009/103, između ostalog, sadržava sljedeće: „...svaka država članica poduzima sve odgovarajuće mjere kako bi osigurala da je građanskopravna odgovornost u pogledu upotrebe vozila koja se uobičajeno nalaze na njezinu području pokrivena osiguranjem. ... Svaka država članica poduzima sve odgovarajuće mjere kako bi osigurala da ugovor o osiguranju također pokriva: ...u skladu sa zakonodavstvom.. svaku štetu ili ozljedu ...“.

⁵ Člankom L. 113-8 stavku 1. francuskog Zakonika o osiguranju (*Code des Assurances*) propisana je ništetnost ugovora o osiguranju u slučaju namjernog izostavljanja ili lažne izjave osiguranika (ugovaratelja osiguranja), kada to izostavljanje ili ta lažna izjava mijenja predmet rizika ili umanjuje osiguravateljevu procjenu rizika, čak i ako rizik koji je osiguranik izostavio ili iskrivio nije utjecao na osigurani slučaj. Prema stavku 2. istog članka sve plaćene premije ostaju osiguratelju, a on ima pravo i na sve dospjele premije.

⁶ Članak 429. portugalskog Trgovačkog zakonika, koji u glavi XV uređuje ugovor o osiguranju, glasi: „Lažne izjave i svako namjerno izostavljanje činjenica ili okolnosti koje su poznate osiguraniku ili onomu tko sklapa ugovor o osiguranju, a koje su mogle utjecati na postojanje ili uvjete ugovora, uzrokuju ništetnost ugovora.“ (citirano prema predmetu C-287/16, *Fidelidade-Companhia*, toč. 12).

⁷ Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine, br. br. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22, 155/23., dalje: ZOO.

⁸ Zakon o obveznim odnosima Federacije Bosne i Hercegovine, Službeni list SFRJ, br. 29/1978, 39/1985, 45/1989 - odluka USJ i 57/1989, Službeni list RBiH, br. 2/1992, 13/1993 i 13/1994, Službene novine FBiH, br. 29/2003 i 42/2011, dalje: ZOO FBiH.

⁹ Čl. 932. ZOO i čl. 908. ZOO FBiH.

¹⁰ Presuda Suda C-236/23 od 19. rujna 2024., *Mutuelle assurance des travailleurs mutualistes (Matmut)*, ECLI:EU:C:2024:761

¹¹ Ranije citirani članak L. 113-8 stavak 1. i 2. Zakonika o osiguranju (*Code des Assurances*).

ne učinke pa niti obveze na naknadu štete prema trećim (oštećenim) osobama (toč. 21. *Matmut*). Ako se u tom slučaju smatra da je vozilo neosigurano, ovo „vuče“ daljnju posljedicu, a to je moguća obveza garancijskog fonda za naknadu štete žrtvama prometnih nezgoda prouzročena neosiguranim vozilima (toč. 24. *Matmut*). Pred nacionalnim sudom pojavilo se i dodatno pitanje. Ukoliko bi oštećenik imao pravo na naknadu štete temeljem takvog ugovora, ima li tada osiguratelj pravo od žrtve (oštećenog putnika) zbog njegove namjerne pogreške zahtijevati na povrat iznosa koje isplatio (toč. 22. *Matmut*), obzirom na rješenje iz nacionalnog prava koja predviđaju da u slučaju utvrđenja ništetnosti ugovora zbog namjerne lažne izjave, ugovaratelj osiguranja mora vratiti osiguratelju naknadu štete koju je isplatio oštećeniku (toč. 23. *Matmut*).

U predmetu C-375/20 (*Liberty Seguros*)¹² iz Portugala, ugovaratelj osiguranja prilikom sklapanja ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti za kombi vozilo (kolovoz 2015. godine), izjavio je da je redovni vozač kombija te da ga koristi za privatnu uporabu, da je kombi opremljen sa šest sjedala te nije naznačio da namjerava koristiti prikolicu (toč. 13. i 19. *Liberty Seguros*). Također je izjavio da je bio svjestan obveze prijavljivanja svake promjene okolnosti tijekom trajanja predmetnog ugovora o osiguranju (toč. 20. *Liberty Seguros*). Krajem ožujka 2016. godine kombijem je upravljao nećak ugovaratelja osiguranja, te je sudjelovao u prometnoj nezgodi u Francuskoj, u kojoj je poginulo dvanaest portugalskih državljana, putnika u kombiju, koji su iz Švicarske krenuli u svoju domovinu. Vozač kombija nije imao profesionalnu vozačku dozvolu, a svaki od putnika platio je iznos ugovaratelju osiguranja od najmanje 100 eura za ovo putovanje. U trenutku nesreće kombi je vukao neosiguranu prikolicu od 1300 kg koja je bila natovarena prtljagom putnika (toč. 22 i 23. *Liberty Seguros*). U trenutku sklapanja ugovora, osiguratelj nije znao da je kombi namijenjen za međunarodni prijevoz putnika, odnosno ugovaratelj osiguranja je znao ako bi osiguratelja obavijestio o toj činjenici, osiguratelj ne bi nikada pristao sklopiti predmetni ugovor o osiguranju od automobilske odgovornosti (toč. 27. - 29. *Liberty Seguros*). Pred nacionalnim sudom pojavio se pitanje ništetnosti predmetnog ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti, obzirom da je ugovaratelj osiguranja „zatajio“ namjeravanu upotrebu kombi vozila, a to je nezakonita aktivnost – međunarodni prijevoz putnika koji nije registriran (toč. 39. *Liberty Seguros*). U vezi s rečenim, postavilo se i pitanje imaju li oštećenici, odnosno njihovi nasljednici temeljem takvog ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti pravo na naknadu štete sukladno Direktivi 2009/103/EZ-a, pa čak i kad su sami putnici svjesni tajne i nezakonite prirode prijevoza iz konkretnog slučaja (toč. 48. *Liberty Seguros*).

U predmetu C-287/16 (*Fidelidade-Companhia*)¹³ također iz Portugala, ugovaratelj osiguranja od automobilske odgovornosti, prilikom sklapanja ugovora dao je lažnu izjavu da je vlasnik vozila i da je je njegov uobičajeni vozač, sve kako bi sklopio ugovor pod povoljnijim uvjetima, odnosno nižom premijom (toč. 15. i 18. *Fidelidade-Companhia*). Prema nacionalnom pravu davanje lažne izjave o vlasništvu vozila i identitetu uobičajenog vozača razlog je apsolutne ništetnosti ugovora o osiguranju, što ima za posljedicu da oštećene treće osobe nemaju pravo na naknadu iz pokrića osiguranja od

¹² Rješenje Suda C-375/20 od 12. listopada 2021. godine, *Liberty Seguros, Companhia de Seguros y Reaseguros SA – Sucursal em Portugal*.

¹³ Presuda Suda C-287/16 od 20. srpnja 2017. godine, *Fidelidade-Companhia de Seguros, S. A.*, ECLI:EU:C:2017:575.

automobilske odgovornosti. Stoga se pitanje koje je upućeno Sudu EU-a odnosi upravo na sukladnost takvog nacionalnog rješenja sa pravom EU o osiguranju od automobilske odgovornosti (toč. 20. *Fidelidade-Companhia*).

3. Stajališta Suda EU o ništetnosti ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti

Sud EU polazi od temeljene premise da je cilj direktiva u osiguranju od automobilske odgovornosti, između ostalog, konstanto osnaživanje položaja žrtava, odnosno oštećenika u prometnim nezgodama (toč. 31. *Matmut*, toč. 54 *Liberty Seguros*, toč. 22. *Fidelidade-Companhia*). Nacionalnim pravima država članica nije dopušteno ograničiti pravo na naknadu štete oštećenima iz osiguranja od automobilske odgovornosti (toč. 34. *Matmut*), odnosno isključenja se ne mogu proširivati u odnosu na ona predviđena pravom EU jer to narušava usporedivost postupanja prema oštećenima bez obzira na to gdje se nalazili na području EU (t. 33. *Matmut*). Drugim riječima, odredbe direktiva o isključenju prava na naknadu štete moraju se tumačiti vrlo restriktivno (toč. 44. *Matmut*, toč. 24. *Fidelidade-Companhia*).¹⁴

Okolnost da je ugovor o osiguranju sklopljen na temelju propusta u prijavi značajnih okolnosti ili na temelju lažnih izjava ugovaratelja osiguranja ne daje osiguratelju mogućnost pozvati se na ništetnost (takvog ugovora) protiv treće osobe koja je oštećenik (žrtva) u prometnoj nezgodi, a sve kako bi se oslobodio obveze naknade štete (toč. 47. *Matmut*, toč. 27. *Fidelidade-Companhia*). Drugim riječima, osiguratelj ima obvezu naknade štete prema trećoj oštećenoj osobi, čak iako je ugovor o osiguranju od automobilske odgovornosti sklopljen na temelju lažnih/netočnih izjava ugovaratelja osiguranja (toč. 66. *Liberty Seguros*). No, pretpostavka da davanje lažnih izjava prilikom sklapanja ugovora o osiguranju nije od utjecaja na pravo treće oštećene osobe jest da ne postoji zlouporaba prava (tzv. negativna pretpostavka). Kao primjer zlouporabe u konkretnom slučaju smatra se nastojanje da se prijavom neistinitih okolnosti postigne niža premija osiguranja, pri čemu je ugovaratelj osiguranja podnio zahtjev za naknadu štete kao treća oštećena osoba (toč. 52. i 58. *Matmut*). S druge strane Sud EU smatra da nema zlouporabe prava kada ugovaratelj osiguranja osiguratelju nije prijavio namjeru obavljanja međunarodnog prijevoza putnika, pri čemu je takvu djelatnost obavljao nezakonito („na crno“), a putnici kao treće osobe znali su za nezakonitu prirodu usluge prijevoza (toč. 70. *Liberty Seguros*).

Činjenica da je vozilom upravljala osoba koja nije u polici osiguranja navedena kao vozač ne može imati za posljedicu stajalište da se takvo vozilo smatra neosiguranim, s obzirom na cilj zaštite oštećenika u prometnim nesrećama koji se nastoji postići EU direktivama (toč. 29. *Fidelidade-Companhia*).¹⁵

¹⁴ Npr. Čl. 13. st. 1. drugi podstavak Direktive 2009/103/EZ i čl. 2. st. 1. drugi podstavak Druge direktive 84/5/EEZ predviđaju kada je jedino moguće isključiti oštećenika iz prava na naknadu štete iz ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti, a to je pristanak na vožnju u ukradenom vozilu pod uvjetom da je takva okolnost bila poznata oštećeniku (toč. 34 i 46 *Matmut*, toč. 26 *Fidelidade-Companhia*, toč. 63 *Liberty Seguros*).

¹⁵ Isti je stav već ranije zauzet u predmetu: C-442/10, *Churchill Insurance Company Limited i Evans*, presuda od 1. prosinca 2011., EU:C:2011:799, toč. 40.

Sud EU naglašava da zakonska pravila o valjanosti ugovora o osiguranu nisu uređena pravom Unije, već pravom država članica (toč. 31. *Fidelidade-Companhia*, toč. 62. *Matmut*), odnosno da Direktiva 2009/103/EZ nema za cilj usklađivanje pravnih uvjeta za valjanost ugovora o osiguranju te da države članice imaju slobodu uređivanja u tom pogledu (toč. 64. *Liberty Seguros*). No, države članice imaju obvezu osigurati primjenu Direktive EU te u slučaju prometnih nesreća izazvanih motornim vozilima omogućiti naknadu štete trećim oštećenim osobama u skladu sa pravilima Unije (toč. 32. *Fidelidade-Companhia*).

U tom smislu sam Sud EU smatra nacionalna pravila o valjanosti ugovora o osiguranju ograničavajućim faktorom, odnosno takva pravila mogu negativno utjecati na pravo na naknadu štete trećim oštećenim osobama, odnosno mogu takve osobe lišiti korisnog učinka direktiva o osiguranju od automobilske odgovornosti, time što se automatski isključuje i neproporcionalno ograničava pravo oštećenika da mu obvezno osiguranje od automobilske odgovornosti nadoknadi štetu (toč. 33. i 34. *Fidelidade-Companhia*, toč. 64. *Matmut*, toč. 66. *Liberty Seguros*).

Nadalje, Sud EU smatra da se u opisanim slučajevima ne mogu primjenjivati odredbe o naknadi štete od neosiguranih vozila, odnosno da ne postoji obveza garancijskih fondova za neosigurana vozila. Naime, obveza garancijskih fondova iz čl. 10. st. 1. Direktive 2009/103/EZ-a zamišljena je kao krajnja mjera u slučaju kada je štetu prouzročilo vozilo koje nije bilo osigurano, odnosno glede kojeg ne postoji ugovor o osiguranju (toč. 69. *Matmut*, toč. 35. *Fidelidade-Companhia*). Drugim riječima, u navedenim slučajevima činjenica jest da ugovor o osiguranju od automobilske odgovornosti postoji, a njegova eventualna ništetnost sukladno nacionalnim pravilima, ne smije negativno utjecati na pravo oštećenika na naknadu štete sukladno direktivama o osiguranju od automobilske odgovornosti.

Iz naprijed opisanog, slijedi zaključak da ništetnost ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti kao posljedica netočne, odnosno neistinite (lažne) prijave okolnosti prilikom sklapanja takvog ugovora (neistiniti podaci o vlasniku i vozaču, prešućivanje stvarne namjene vozila za nezakonit međunarodni prijevoz putnika) ne ograničava pravo treće oštećene osobe, pa čak i kada su trećim oštećenim osobama takve činjenice poznate, pod uvjetom da nije došlo do zlouporabe prava.

4. Posljedice namjerne netočne prijave ili prešućivanja pravu Republike Hrvatske i pravu Federacije Bosne i Hercegovine

4.1. Općenito

Da bi osiguratelj mogao osigurati konkretni rizik, za koji će se obvezati na isplatu ugovorenog iznosa, važno mu je taj rizik pravilno ocijeniti, a sukladno tome odrediti i adekvatnu premiju. Informacije o osiguranim riziku može mu pružiti upravo ugovaratelj osiguranja, odnosno osiguranik, koji će osigurani rizik potpuno i točno opisati.¹⁶ Stoga

¹⁶ Džidić, Miroslav, Ćurković, Marijan, Pravo osiguranja, Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru, Mostar, 2017., str. 173. - 174.

je zakonom propisana obveza, odnosno dužnost prijavljivanja značajnih okolnosti,¹⁷ koja prethodi sklapanju ugovora o osiguranju, te je predugovorne prirode (njezinim ispunjenjem ne znači da će osiguratelj pristati na sklapanje ugovora o osiguranju, npr. ako činjenično stanje opisanog rizika ne odgovara uvjetima pod kojima je osiguratelj spreman preuzeti rizik u osiguranju).¹⁸

yObveza, odnosno dužnost prijavljivanja značajnih okolnosti posljedica je primjene načela dobre vjere, odnosno povjerenja kao temelja bilo kojeg ugovora o osiguranju,¹⁹ pa tako i ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti. S jedne strane, ugovaratelj osiguranja (ali i osiguranik) traži i očekuje zaštitu od odgovornosti za štetu prouzročene prometnom nezgodom, a s druge strane, osiguratelj očekuje lojalnost ugovaratelja osiguranja (pa i osiguranika), oslanja se na, odnosno vjeruje u njegove izjave, a istinitost i potpunost takvih izjava posebno ne provjerava. Obveza prijavljivanja značajnih okolnosti prethodi sklapanju ugovora o osiguranju, a sklapanje ugovora je samo „naknadni čin“.²⁰ Namjerno prešućivanje ili neistinito prijavljivanje tih okolnosti suprotno je načelu savjesnosti i poštenja, te izigrava međusobno povjerenje strana iz ugovora o osiguranju. Time se osiguratelj dovodi u zabludu u pogledu činjenica relevantnih za sklapanje ugovora o osiguranju. Namjerno prešućene, odnosno neistinite prijavljene okolnosti moraju biti takve naravi da osiguratelj ne bi sklopio ugovor da je znao za pravo stanje stvari (tako i kod *Liberty Seguros*, u toč. 29.). Posljedice povrede ove obveze dovode u pravilu do nevaljanosti ugovora o osiguranju, no, postoje stanovište razlike u odnosu na poredbeno pravna uređenja iz prikazane prakse Suda EU.

4.2. Poništaj ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti

Prikazani predmeti koji su se pojavili pred Sudom EU dolaze iz pravnih sustava (Francuska, Portugal) gdje povreda obveze prijave okolnosti njihovim namjernim prešućivanjem, odnosno netočnom prijavom prilikom sklapanja ugovora o osiguranju ima za posljedicu tzv. apsolutnu ništetnost takvog ugovora.

Prema ZOO-u kao i ZOO-u FBiH povreda obveze prijavljivanja zbog namjerne netočne prijave, odnosno prešućivanja, blažeg je karaktera te dovodi do poboynosti ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti. Čl. 932. ZOO govori o poništaju ugovora o osiguranju, odnosno čl. 908. ZOO F BiH govori o poništenju ugovora o osiguranju. Pojam „poništaj“ i „poništenje“ se shvaća kao poboynost ugovora.²¹ To znači da na poništaj ugovora zbog namjernog prešućivanja ili neistinite prijave predugovornih okolnosti sud ne pazi po službenoj dužnosti te se mora podnijeti tužba za poništaj, odnosno tužba za poništenje (*querella nulitatis*).²² Neistinita prijava okolnosti, odnosno njihovo prešućivanje po svojim je karakteristikama blisko prijevari kao mani volje. Kod osiguratelja se izaziva zabluda, odnosno pogrešna predodžba o činjenicama koje su odlučne za donošenje odluke o sklapanju ugovora o osiguranju, a sve s ciljem da se osiguratelja navede na

¹⁷ Dužnost prijavljivanja značajnih okolnosti propisana je u čl. 931. ZOO-a, te u čl. 907. ZOO FBiH. Odredbe u oba Zakona o obveznim odnosima su identičnog sadržaja.

¹⁸ Džidić, M., Ćurković, M., op. cit., str. 174.

¹⁹ Petrović Tomić, Nataša, *Pravo osiguranja – sistem*, Knjiga I., Službeni glasnik, Beograd, 2019., str. 980.

²⁰ Ćurković, Marijan, *Ugovor o osiguranju – Komentar odredaba Zakona o obveznim odnosima*, Inženjerski biro, Zagreb, 2017., str. 71-72.

²¹ Ibid., str. 84.

²² Klarić, Petar, Vedriš, Martin, *Gradansko pravo*, Narodne novine, Zagreb, 2025., str. 153.

sklapanje ugovora o osiguranju. Radi se zapravo o konkretizaciji općih pravila o pravnim posljedicama prijevare na ugovor o osiguranju, odnosno o *lex specialis* u odnosu na opće odredbe o poništaju ugovora zbog prijevare iz čl. 284. ZOO-a, odnosno iz čl. 65. ZOO FBiH.²³ Pretpostavke za nastanak prava na poništaj ugovora jesu: 1) neistinitost i/ili nepotpunost prijave, 2) da je netočno ili nepotpuno prijavljena okolnost značajna za ocjenu rizika, 3) da je ugovaratelj osiguranja namjerno prešutio ili netočno prijavio značajnu okolnost. Teret dokaza ovih pretpostavki je na osiguratelju.

Osim prijevarnog postupanja samog ugovaratelja osiguranja, isti će učinak na valjanost, odnosno poboynost ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti imati i prijevarno ponašanje ostalih zainteresiranih osoba osiguranika, korisnika osiguranja, odnosno osobe u čiju je korist ugovor o osiguranju sklopljen, osobe koja ima interes osiguranja, ali i osobe koja sklapa ugovor o osiguranju putem zastupnika ili punomoćnika (ugovor o osiguranju sklopljen u ime i za račun drugog). Znanje navedenih, zainteresiranih osoba u pogledu pravnih posljedica izjednačeno je sa znanjem ugovaratelja osiguranja (čl. 934. ZOO, čl. 910. ZOO FBiH).²⁴

4.3. Pravne posljedice poništaja ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti

Pravne posljedice poništaja ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti zbog netočne prijave ili prešućivanja ugovaratelja osiguranja razlikuju se od posljedica poništenja ugovora prema općim pravilima građanskog prava (čl. 332. ZOO, čl. 113. i 115. ZOO FBiH) te zamjenjuju navedene odredbe.²⁵ Nema vraćanja primljenog, odnosno vraćanje premije ugovaratelju osiguranja i nema odgovornosti ugovaratelja osiguranja za štetu zbog poništaja/poništenja ugovora. No ipak, rješenja iz hrvatskog prava i prava FBiH se donekle razlikuju.

Prema hrvatskom pravu najočitija razlika je *pro futuro* učinak poništaja ugovora o osiguranju. Plaćena premija do dana podnošenja zahtjeva poništaj se ne vraća, a ako nastupi osigurani slučaj (do toga dana) postoji obveza osiguratelja na isplatu osigurnine (čl. 932. st. 2. ZOO). Obveza povrata uplaćene premije odnosi se na onaj dio razdoblja osiguranja koji sijedi nakon podnošenja zahtjeva za poništaj, ali tada ne postoji obveza isplate osigurnine ako je osigurani slučaj nastao u tom vremenu.²⁶ No, ovako se uređenje kritizira jer se njime omogućuje da osiguratelji budu u obvezi unatoč postojanju prijave u osiguranju (netočna prijava ili prešućivanje). Ističe se da bi pravo na osigurninu trebalo postojati samo kada nastup osiguranog slučaja nije u uzročnoj vezi s prijevarnim postupanjem ugovaratelja osiguranja. Ako je nastup osiguranog slučaja u uzročnoj vezi sa konkretnom namjerno prešućenom ili neistinitom činjenicom radilo bi se o namjerno ili prijevarno prouzročenom osiguranom slučaju (čl. 944. i čl.

²³ Čl. 284. st. 1. ZOO-a glasi: „Ako jedna strana izazove zabludu kod druge strane ili je održava u zabludi u namjeri da je time navede na sklapanje ugovora, druga strana može zahtijevati poništaj ugovora i onda kad zabluda nije bitna“. Identična odredba sadržana je i u čl. 65. st. 1. ZOO FBiH.

²⁴ Gorenc, Vilim Komentar Zakona o obveznim odnosima, Narodne novine, Zagreb, 2014., str. 1511.

²⁵ Perović, Slobodan, Stojanović, Dragoljub, Komentar Zakona o obligacionim odnosima, Kulturni centar – Gornji Milanovac, Pravni fakultet – Kragujevac, Knjiga II., 1980., str. 798.

²⁶ Gorenc, V., Komentar..., op. cit. str. 1507. Zadržavanje premije i pravo na njezinu naplatu u slučaju poništaja ugovora odgovara pravu na naknadu štete kao pravnoj posljedici sklapanja ugovora pod prijevaram (čl. 284. st. 2. ZOO) i kao općoj posljedici poništaja ugovora (čl. 332. st. 2. ZOO).

953. st. 2. ZOO, čl. 920. i čl. 929. st. 2. ZOO FBiH) što dovodi do isključenja obveze osiguratelja.²⁷

Rješenje iz prava Federacije Bosne i Hercegovine razlikuje se od rješenja u hrvatskom pravu što osiguratelj nema nikada obvezu na isplatu osigurnine ako nastupi osigurani slučaj, ali, kao i u hrvatskom pravu zadržava pravo na naplaćene premije i ima pravo zahtijevati isplatu premije za period osiguranja u kojem je zatražio poništenje ugovora (čl. 908. st. 2. ZOO FBiH).²⁸ Ako bi nastupio osigurani slučaj, osiguratelj nije obvezi, odnosno, ako bi osiguratelj isplatio osigurninu prije nego što je utvrđeno pravo stanje stvari u vezi s okolnostima koje su značajne za ocjenu rizika, ima pravo na povrat plaćenog temeljem čl. 113 st. 1. ZOO FBiH.^{29, 30}

4.4. Rok za poništaj i konvalidacija ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti

Pravo osiguratelja zahtijevati poništaj ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti je vremenski ograničeno prekluzivnim rokom. U obzir dolazi primjena općeg pravila o roku za poništaj pobojnog pravnog posla iz čl. 335. ZOO-a,³¹ odnosno iz čl. 117. ZOO FBiH³² uz primjenu dodatnog pravila iz čl. 932. st. 3 ZOO, odnosno iz čl. 908. st. 3. ZOO FBiH kojim je propisana obveza osiguratelja da obavijesti ugovaratelja osiguranja o svojoj namjeri za korištenjem prava na poništaj i to u (subjektivnom) roku od tri mjeseca od saznanja za netočnost prijave ili prešućivanja. Ovo posebno pravilo o subjektivnom roku za poništaj, ne isključuje primjenu općeg pravila o rokovima poništaja³³ prema kojima se poništaj može zahtijevati u subjektivnom roku od jedne godine od saznanja za razlog poboynosti (saznanje za netočnost prijave ili prešućivanje), a u svakom slučaju to pravo prestaje u roku od tri godine od sklapanja ugovora (objektivni rok). Istekom rokova, bilo prema posebnom ili općem pravilu dovodi do prestanka prava na poništaj. Izjava osiguratelja o namjeri da se koristi pravom na poništaj ugovora o osiguranju iz čl. 932. st. 3. ZOO odnosno iz čl. 908. st. 3. ZOO FBiH ima svrhu očuvanja rokova iz čl. 335. ZOO³⁴ odnosno iz čl. 117. ZOO FBiH.

Međutim, osiguratelj može, ali i ne mora ako to ne želi, podnijeti zahtjev za poništaj, odnosno obavijestiti ugovaratelja osiguranja o svojoj namjeri da će se koristiti

²⁷ Pavić, Drago, Ugovorno pravo osiguranja, Komentar zakonskih odredbi, Tetus, Zagreb, 2009., str. 203-204.

²⁸ Čl. 908. st. 2. ZOO FBiH glasi: „U slučaju poništenja ugovora iz razloga navedenih u prethodnom stavu, osiguravač zadržava naplaćene premije i ima pravo zahtijevati isplatu premije za period osiguranja u kome je zatražio poništenje ugovora.“

²⁹ Čl. 113. st. 1 ZOO FBiH glasi: „Ako je na osnovu rušljivog ugovora, koji je poništen, nešto bilo ispunjeno, ima se izvršiti vraćanje, a ako to nije moguće ili ako se priroda onog što je ispunjeno protivno vraćanju, ima se dati odgovarajuća naknada u novcu“.

³⁰ Perović, S., Stojanović, D., Komentar..., op. cit., str. 799.

³¹ Čl. 335. ZOO-a glasi: „(1) Pravo zahtijevati poništaj pobojnog ugovora prestaje istekom roka od jedne godine od saznanja za razlog poboynosti, odnosno od prestanka prisile. (2) To pravo u svakom slučaju prestaje istekom roka od tri godine od dana sklapanja ugovora.“

³² Čl. 117. ZOO FBiH glasi: „(1) Pravo zahtijevati poništenje rušljivog ugovora prestaje istekom roka od jedne godine od saznanja za razlog rušljivosti, odnosno, od prestanka prinude. (2) To pravo, u svakom slučaju, prestaje istekom roka od tri godine od dana zaključenja ugovora“.

³³ Odluka Visokog trgovačkog suda RH, Pž 1578/2022-3 od 28. studenog 2022.

³⁴ Odluka Županijskog suda u Osijeku, Gž-1709/2016-2 od 29. rujna 2016.

pravom na poništaj ugovora o osiguranju. No, ako iz bilo kojeg razloga propusti rokove za poništaj tada dolazi do konvalidacije ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti. Konvalidacija omogućuje nastavak „pravnog života“ ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti. Ako sam osiguratelj želi takav „rasplet“ situacije koja je nastala zbog nesavjesnog ponašanja ugovaratelja osiguranja, ima razmišljanja da bi se u tom slučaju analogno mogla primijeniti odredba čl. 933. ZOO-a³⁵ o nenamjernoj netočnosti ili nepotpunosti prijave gdje je osiguratelju ostavljena mogućnost izbora između raskida i prijedloga za povećanje premije.³⁶

5. Analiza prakse Suda EU – koliko su rješenja iz ZOO i ZOO FBiH udaljena od europske pravne zaštite?

5.1. Prvi dio

Kao što je pokazano, namjerna netočna prijava ili prešućivanje okolnosti prilikom sklapanja ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti prema ZOO-u i ZOO-u FBiH neće dovesti do njegove ništetnosti, odnosno postojati će pravni učinci ugovora. On će obvezivati ugovorne strane do trenutka kada osiguratelj podnese zahtjev za poništaj (zbog povrede obveze ugovaratelja osiguranja na prijavu okolnosti prilikom sklapanja ugovora).

Ali nakon što osiguratelj podnese zahtjev za poništaj, razlikuje se situacija prema pravu Republike Hrvatske i prema pravu Federacije BiH.

Prema hrvatskom ZOO-u, nakon što osiguratelj podnese zahtjev za poništaj, ugovor o osiguranju obvezivati će, konkretno, postojati će obveza na isplatu osigurnine (čl. 932. st. 2. ZOO) u pogledu onih osiguranih slučajeva koji su nastali, odnosno odštetnih zahtjeva koji su prijavljeni do tog „magičnog“ trenutka podnošenja zahtjeva za poništaj. No, ugovor će obvezivati i u kasnijem trenutku ako on konvalidira protekom rokova za ostvarivanje prava na poništaj, kao da je ugovaratelj osiguranja čitavo vrijeme postupao savjesno i bio „lojalan“ ugovoru.

Ovo konkretno znači da treće oštećene osobe u osiguranju od automobilske odgovornosti imaju neposredno pravo na naknadu štete (*actio directa*) prema osiguratelju³⁷ temeljem takvog, „šepavog“, ugovora osiguranju, jer je izrijekom propisano da je osiguratelj „u obvezi plaćanja osigurnine“ ako do dana podnošenja zahtjeva za poništaj nastupi osigurani slučaj. Poboynost ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti zbog povrede obveze prijavljivanja okolnosti,³⁸ prema pravu Republike Hrvatske,

³⁵ Čl. 933. st. 1. ZOO-a glasi: „Ako je ugovaratelj osiguranja učinio netočnu prijavu ili je propustio dati dužnu obavijest, a to nije učinio namjerno, osiguratelj može, po svom izboru, u roku od mjesec dana od saznanja za netočnost ili nepotpunost prijave izjaviti da raskida ugovor ili predložiti povećanje premije razmjerno povećanom riziku“. Odredba čl. 933 ZOO odgovara odredbi čl. 909 ZOO FBiH.

³⁶ Čurković, M., Ugovor o osiguranju, op. cit., str. 82.

³⁷ Savić, Š., op. cit., str. 127. Neposredno pravo oštećenika – treće osobe ujedno zabranjuje osiguratelju postavljati prigovore prema oštećeniku koje bi mogao isticati prema osiguraniku. Lasić, Mile, Savić, Šime, Sklapanje ugovora o osiguranju i zaštita potrošača, Zbornik radova XXII. međunarodno savjetovanje „Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse“, Mostar 26. (četvrtak) i 27. (petak) lipnja 2025., Sveučilište u Mostaru, Pravni fakultet, Mostar, 2025., str. 34.

³⁸ Čl. 931 i 932 ZOO, odnosno čl. 907 i 908 ZOO FBiH.

ne ograničava pravo treće oštećene osobe, ali uz uvjet da osigurani slučaj nastupi prije podnošenja zahtjeva za poništaj.

Međutim, ako osigurani slučaj nastupi nakon podnošenja zahtjeva za poništaj, *argumentum a contrario* iz čl. 932. st. ZOO, neće postojati obveza osiguratelja na plaćanje osigurnine, a time se dovodi u pitanje i pravo trećega na naknadu štete iz osiguranja od automobilske odgovornosti.

U tom smislu prikazana rješenja iz hrvatskog ZOO daju određeni kompromis između priznavanja prava oštećenika naknadu štete - isplata osigurnine ako je osigurani slučaj nastao do trenutka podnošenja zahtjeva, i interesa osiguratelja da se *pro futuro* oslobodi učinaka takvog ugovora, a time i eventualne obveze naknade štete.

Smatramo da su prikazana rješenja iz hrvatskog prava u pogledu dužnosti prijavljivanja iz čl. 931. i 932. ZOO „donekle“ u skladu sa standardima zaštite prava oštećenika iz osiguranja od automobilske odgovornosti koje je u svojoj praksi postavio Sud EU. To je zapravo ono što Sud EU svojim presudama želi postići, da nacionalna pravila koja se tiču pretpostavki valjanosti ugovora osiguranju ne mogu utjecati, odnosno ograničavati prava trećih osoba (tzv. ograničavajući faktor) koja su priznata direktivama o osiguranju od automobilske odgovornosti.³⁹ Države moraju naći načina kako da treće oštećene osobe ostvare pravo na naknadu štete usprkos nedostacima u valjanosti ugovora o osiguranju, makar to značilo određene izmjene propisa glede pravnih posljedica ništetnosti ugovora u odnosu na treće oštećene osobe.⁴⁰ Na primjeru hrvatskog ZO-O-a, ako ćemo primijeniti stajališta Suda EU, vidimo da ima još mjesta „za popravak“ u djelu koji se odnosi na vrijeme nakon podnošenja zahtjeva za poništaj, jer tada ne postoji obveza osiguratelja na isplatu osigurnine. To stvara opasnost da treće oštećene osobe iz prometnih nezgoda nastalih nakon podnošenja zahtjeva za poništaj, budu „lišene korisnih učinaka“ direktiva o osiguranju od automobilske odgovornosti, što je pojava za koju Sud EU smatra da je treba izbjeći.

S druge strane, prema čl. 908. st. 2. ZOO FBiH, nije izrijeком previđena obveza osiguratelja na isplatu osigurnine ako do dana podnošenja zahtjeva za poništenje nastupi osigurani slučaj. Zbog povrede dužnosti prijavljivanja namjernom netočnom prijavom ili prešućivanjem, osiguratelj nema obvezu nikakvih plaćanja prema oštećeniku, odnosno trećoj osobi. Neposredna posljedica navedenoga je da su prava trećih osoba „lišena korisnih učinaka“ direktiva o osiguranju od automobilske odgovornosti, što nije u skladu sa praksom Suda EU (toč. 64. *Matmut*, toč. 66. *Liberty Seguros*).

5.2. Drugi dio

Naprijed navedeno odnosi se na situaciju kada je ugovor o osiguranju od automobilske odgovornosti pobojan zbog povrede dužnosti prijavljivanja u obliku namjerne netočne prijave ili prešućivanja. Međutim, nije isključeno da ugovor o osiguranju od

³⁹ Vidjet naprijed citirane toč. 33. i 34. *Fidelidade-Companhia*, toč. 64. *Matmut*, toč. 66. *Liberty Seguros*

⁴⁰ U cilju poboljšanja položaja „žrtava“ prometnih nezgoda i prije predmeta *Matmut*, u francuskom pravu izmijenjen je Zakonik u osiguranju (*Code des assurances*) kako bi se uskladio sa pravom Unije, pa je 2019. godine u njega unesen članak L. 211-7-1, prema kojem ništetnost ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti nije primjenjiva u odnosu na oštećenike iz prometne nezgode kao i na njihove nasljednike, te da im je u takvom slučaju odgovorni osiguratelj dužan nadoknaditi štetu, a s druge strane taj osiguratelj ima pravo subrogacije u prava koja ima vjerovnik naknade štete protiv osobe odgovorne za štetu, do visine iznosa kojeg je isplatio (toč. 20. *Matmut*).

automobilske odgovornosti bude ništetan ili pobojan iz različitih razloga,⁴¹ a na koja se ne bi primjenjivala posebna, privilegirana pravila o „*pro futuro*“ poboynosti iz čl. 932. st. 2. ZOO, već opća pravila (ne)valjanosti pravnih poslova, čija je najznačajnija posljedica da ništetnost i poboynost ugovora djeluju retroaktivno, odnosno od njegova sklapanja.⁴²

U jednom predmetu pred hrvatskim sudovima utvrđena je ništetnost ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti zbog činjenice da je osigurani slučaj (prometna nezgoda) nastao prije sklapanja ugovora o osiguranju.^{43,44,45} Ništetan ugovor o osiguranju od automobilske odgovornosti ne proizvodi pravne učinke, odnosno smatra se kao da nije ni sklopljen, odnosno da ne postoji.⁴⁶ Stoga se i vozilo glede kojeg je sklopljen ugovor o osiguranju od automobilske odgovornosti smatra da nije osigurano.

U odnosu na „navodne“ ugovorne strane, posljedice ništetnosti takvog ugovora o osiguranju su jasne: obvezna restitucije onoga što je primljeno (čl. 323. st. 1. ZOO, i čl. 104. st. 1. ZOO FBiH), odnosno vraćanje uplaćene premije, te odgovornost za štetu ugovaratelja koji je kriv za sklapanje ništetnog ugovora (čl. 323. st. 2. ZOO i čl. 108. ZOO FBiH).

No, nije nejasan ni položaj trećih oštećenih osoba. Glavna je posljedica ništetnosti ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti jest nepostojanje (njihova) prava na naknadu štete prema „odgovornom“ osiguratelju, koji sada to nije jer niti ne postoji njegova obveza na naknadu štete iz ništetnog ugovora o osiguranju od autoodgovornosti. Treće oštećene osobe eventualno bi mogle ostvarivati svoje zahtjeve prema Garancijskom fondu zbog štete koja je prouzročena neosiguranim vozilom.⁴⁷

Međutim, Sud EU smatra da je „korištenje“ prava prema garancijskim fondovima zamišljeno kao „krajnja mjera“ za naknadu štete od neosiguranih vozila u situaciji kada ne postoji ugovor o osiguranju, odnosno kada isti nije sklopljen (toč. 69. *Matmut*,

⁴¹ O pretpostavkama valjanosti pravnih poslova više Klarić, P., Vedriš, M., str. 136-137 *et seq.*

⁴² Ibid., str. 137-138, 153.

⁴³ Presuda Općinskog suda u Jastrebarskom, posl. br. P-515/06 od 6. ožujka 2008., koja je potvrđena presudom Županijskog suda u Koprivnici, posl. br. Gž-1932/08 od 1. listopada 2009., citirano prema: Boić, Vitimir, Ništetnost ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti, Zbornik 18. savjetovanja o obradi i likvidaciji automobilskih šteta, Opatija, svibanj 2010, Hrvatski ured za osiguranje, Zagreb, 2010., str. 98. https://huo.hr/upload_data/site_files/zbornik_18.-savjetovanje-huo-2010-.pdf (posjećeno: 21. 2. 2026)

⁴⁴ Zbog tehničke nepreciznosti računalnog programa osiguratelja, podatak o početku osiguranja na polici označen je na puni sat (15:00), u satu kojem je izdana policia ali bez navođenja minuta. Podatak o zaključenu police označen je navođenjem sata i minuta (15:49). Utvrđeno je da se štetni događaj dogodio istoga dana u 15:15h, dakle prije zaključenja konkretne police osiguranja. Boić, V., loc. cit.

⁴⁵ Čl. 922 st. 3 ZOO-a, glasi: „Ugovor o osiguranju je ništetan ako je u trenutku njegova sklapanja već nastao osigurani slučaj, ili je taj bio u nastupanju, ili je bilo izvjesno da će nastupiti, ili je već tada bila prestala mogućnost da on nastane“.

⁴⁶ Klarić, P., Vedriš, M., op. cit., str. 137. U hrvatskoj sudskoj praksi, kao i u teoriji, razlikuju se pojmovi „ništetnog ugovora“ i „nepostojećeg ugovora“ iako u ZOO-u takva podjela nije izrijeком predviđena. Sudska praksa ne pravi razliku u pravnim posljedicama između „ništetnog“ i „nepostojećeg“ ugovora. Razlike se, u suštini, svode na procesne elemente, odnosno na pravilno postavljanje tužbenih zahtjeva. O tome više: Demark, Armando, Dešić, Josip, Prividni ugovori između ništetnosti i nepostojanja, Pravni vjesnik, god. 39, br. 3-4 (2023.), str. 20-25.

⁴⁷ Čl. 29. Zakona o obveznim osiguranjima u prometu, Narodne novine, br. 151/05., 36/09., 75/09., 76/13., 152/14., 155/23 (dalje: ZOOP).

toč. 35. *Fidelidade-Companhia*). Činjenica da je polica osiguranja od automobilske odgovornosti izdana i datirana, te predana ugovaratelju osiguranju dokaz je da je ugovor sklopljen, čak i u situaciji kada je osigurani slučaj već nastao. Pri tome, smatra Sud EU, nacionalna pravila o valjanosti ugovora o osiguranju ne smiju ograničavati prava trećih osoba koja su priznata direktivama o osiguranju od automobilske odgovornosti.

No, bitno je naglasiti da Sud EU navedena stajališta iznosi isključivo u pogledu povrede obveze prijavljivanja odnosno davanja lažnih izjava i netočnih prijava osiguratelju od autoodgovornosti, kada takva povreda dovodi do ništetnosti ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti. Stoga se ne može po analogiji zaključiti jesu li prava trećih osoba koja su priznata EU direktivama povrijeđena kada predstoji i neki drugi razlog ništetnosti, kao što je to bio, primjerice, nastanak osiguranog slučaja prije sklapanja ugovora o osiguranju iz prikazanog predmeta pred hrvatskim sudovima.

Ukoliko bismo hipotetski razmatrali situaciju da ništetan ugovor o osiguranju iz automobilske odgovornosti ne smije ograničavati pravo treće osobe kako to proizlazi iz citirane prakse Suda EU, odnosno da usprkos ništetnosti ugovora, treća osoba ima pravo na naknadu štete od osiguratelja, ne smijemo zapostaviti ni odnos osiguratelj-osiguranik. Postoje neka pitanja koja se u tom pogledu postavljaju, za sad još uvijek hipotetski. Primjerice, treba li osiguranik nadoknaditi iznos koju je osiguratelj isplatio oštećenome jer „ugovaratelj koji je kriv za sklapanje ništetnog ugovora odgovoran je svome suugovaratelju za štetu koju trpi zbog ništetnosti ugovora“. 48 Ako da, kolika je visina tog iznosa? Radi li se o punom iznosu naknade štete koju je osiguratelj isplatio trećemu, ili o ograničenom iznosu po uzoru na regresne zahtjeve osiguratelja od autoodgovornosti prema osiguraniku zbog gubitka prava iz osiguranja. 49,50 Ostaje vidjeti u kojem će se smjeru razvijati europska, a potom i nacionalna sudska praksa, ili eventualna zakonska rješenja.

6. Zaključak

Praksa Suda EU pokazuje da zaštita prava trećih osoba koja su priznata europskim direktivama u osiguranju od autoodgovornosti ima primat u odnosu na nacionalna pravila o valjanosti ugovora o osiguranju. Sud EU više je puta ponovio da je pitanje valjanosti ugovora o osiguranju stvar nacionalnog zakonodavstva, ali učinci ništetnosti ugovora o osiguranju ne smiju djelovati ograničavajuće na prava trećih osoba (pravo oštećenika na naknadu štete). Ovakav je stav Sud EU usvojio u predmetima gdje je povreda obveze prijave (značajnih) okolnosti za ocjenu rizika prilikom sklapanja ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti dovela do njegove ništetnosti sukladno nacionalnim pravnim uređenjima (*Fidelidade-Companhia*, *Liberty Seguros*). Zloupotrebila prava Unije koju je poduzeo sam oštećenik kao treća osoba, a koji se prethodno pojavio u ulozi ugovaratelja osiguranja (lažne izjave radi umanjenja premije i slično), je jedina iznimka kada treća oštećena osoba ne bi imala pravo na naknadu štete a ugovor

⁴⁸ Čl. 323. ZOO, čl. 108 ZOO FBiH.

⁴⁹ Čl. 24. ZOOP-a, te čl. 25 Zakona o obaveznim osiguranjima u saobraćaju Federacija Bosne i Hercegovine, Službene novine Federacije BiH, br. 57/20 i 103/2021. (dalje: ZOOS FBiH).

⁵⁰ Ne bi bilo pravedno da osiguranik koji je izgubio prava iz osiguranja od automobilske odgovornosti odgovara ograničeno do određenog iznosa (12 prosječnih neto plaća), a da u slučaju ništetnosti ugovora takvog ograničenja nema.

o osiguranju od automobilske odgovornosti je ništetan (*Matmut*). Sud EU u citiranim predmetima nije posebno razmatrao učinke ništetnosti na prava trećih osoba koja su priznata direktivama ako bi do ništetnosti ugovora došlo iz nekog drugog razloga (a ne kao posljedica netočnih prijava ugovaratelja osiguranja). Dakle, generalno rečeno učinci ništetnosti ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti, prema praksi Suda EU ne smiju djelovati na štetu samih oštećenika – trećih osoba, odnosno osiguratelj će biti dužan isplatiti naknadu štete oštećenima iako je ugovor o osiguranju od automobilske odgovornosti ništetan.

Hrvatsko pravo (čl. 932. ZOO) pokazali smo, djelomično omogućuje provedbu stajališta zauzetih u praksi Suda EU. Povreda obveze prijavljivanja od strane ugovaratelja osiguranja (namjerna netočna prijava ili prešućivanje) dovodi do poboynosti ugovora o osiguranju sa specifičnim učincima u odnosu na opće uređenje pravnih posljedica ništetnosti i poboynosti pravnih poslova. Obveza osiguratelja da do dana podnošenja zahtjeva za poništaj nadoknadi štetu trećoj osobi iz osiguranja od automobilske odgovornosti savršeno se uklapa u narativ Suda EU kako je svaka država članica samostalna u propisivanju pretpostavki valjanosti ugovora i posljedicama ništetnosti i poboynosti, ali takva uređenja ne smiju „lišavati treće osobe korisnih učinaka direktiva“. S druge strane, stajališta Suda EU ne dolaze do izražaja ako osigurani slučaj nastupi nakon podnošenja zahtjeva za poništaj, kao ni u slučaju kad do ništetnosti ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti dolazi iz nekog drugog razloga (a ne kao posljedica netočne prijave). Glede potonjeg, sudska praksa u Hrvatskoj je pokazala da se ono mora uzeti u obzir, što onda nameće dodatna pitanja o pravima trećih osoba koja je potrebno pažljivo razmotriti. Pravo Federacije BiH (ZOO FBiH), prema trenutnom uređenju, ne omogućuje provedbu stajališta iz prikazane praske Suda EU. U slučaju namjerne netočne prijave ili prešućivanja ugovaratelja osiguranja, obveza osiguratelja na bilo kakva plaćanja ne postoji, a to nameće i pitanje što je s pravima trećih osoba iz ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti.

Literatura:

1. Belanić, Loris, Treće osobe u osiguranju od automobilske odgovornosti, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 28, br. 1 (2007.), str. 633. - 683.
2. Boić, Vitomir, Ništetnost ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti, Zbornik 18. savjetovanja o obradi i likvidaciji automobilskih šteta, Opatija, svibanj 2010, Hrvatski ured za osiguranje, Zagreb, 2010., str. 93. - 100.
3. Čurković, Marijan, Ugovor o osiguranju – Komentar odredaba Zakona o obveznim odnosima, Inženjerski biro, Zagreb, 2017.
4. Demark, Armando, Dešić, Josip, Prividni ugovori između ništetnosti i nepostojanja, Pravni vjesnik, god. 39, br. 3-4 (2023.), str. 7. - 29.
5. Gorenc, Vilim, Komentar Zakona o obveznim odnosima, Narodne novine, Zagreb, 2014.
6. Džidić, Miroslav, Čurković, Marijan, Pravo osiguranja, Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru, Mostar, 2017.
7. Klarić, Petar, Vedriš, Martin, Građansko pravo, XV. izdanje, Narodne novine, Zagreb, 2025.

8. Lasić, Mile, Savić, Šime, Sklapanje ugovora o osiguranju i zaštita potrošača, Zbornik radova XXII. međunarodno savjetovanje „Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse“, Mostar 26. (četvrtak) i 27. (petak) lipnja 2025., Sveučilište u Mostaru, Pravni fakultet, Mostar, 2025., str. 29. - 44.
9. Maleta, Nikolina, Jurković, Cvija, Tomić, Ivan, Normativni okvir obveznih osiguranja u prometu s osvrtnom na odluku Ustavnog suda BiH u predmetu U-7/22, Zbornik radova XX. međunarodno savjetovanje „Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse“, br. 20., Mostar, 2023., str. 337. - 352.
10. Marin, Jasenko, Pravo osiguranja, u: Privatno pravo Europske unije – posebni dio, urednica: Josipović, Tatjana, Narodne novine, Zagreb, 2022., str. 985. - 1023.
11. Pavić, Drago, Ugovorno pravo osiguranja, Komentar zakonskih odredbi, Tetus, Zagreb, 2009.
12. Perović, Slobodan, Stojanović, Dragoljub, Komentar Zakona o obligacionim odnosima, Kulturni centar – Gornji Milanovac, Pravni fakultet – Kragujevac, Knjiga II., 1980.
13. Petrović Tomić, Nataša, Pravo osiguranja – sistem, Knjiga I., Službeni glasnik, Beograd, 2019.
14. Savić, Šime, Zaštita oštećenika kao potrošača iz obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti, doktorski rad, Sveučilište u Mostaru, Pravni fakultet, Mostar, 2020.

Pravni izvori:

Europska unija:

1. Direktiva 2009/103/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 16. rujna 2009. u odnosu na osiguranje od građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe motornih vozila i izvršenje obveze osiguranja od takve odgovornosti (kodificirana verzija), SL L 263, od 7. 10. 2009., str. 11. – 31.

Federacija Bosna i Hercegovina:

1. Zakon o obveznim odnosima Federacije Bosne i Hercegovine, Službeni list SFRJ, br. 29/1978, 39/1985, 45/1989 - odluka USJ i 57/1989, Službeni list RBiH, br. 2/1992, 13/1993 i 13/1994, Službene novine FBiH, br. 29/2003 i 42/2011, (ZOO FBiH)
2. Zakon o obaveznim osiguranjima u saobraćaju Federacija Bosne i Hercegovine, Službene novine Federacije BiH, br. 57/20 i 103/2021, (ZOOS FBiH).

Republika Hrvatska:

1. Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine, br. br. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22, 155/23., (ZOO)
2. Zakon o obveznim osiguranjima u prometu, Narodne novine, br. 151/05., 36/09., 75/09., 76/13., 152/14., 155/23 (ZOOP)

Poredbeno pravo:

1. francuski Zakonik o osiguranju (*Code des assurances*), dostupno na: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006073984/
2. portugalski Trgovački zakonik (*Código Comercial*), dostupno na: https://www.re-activar.pt/wp-content/uploads/codigo_comercial.pdf

Praksa Suda EU:

1. Presuda Suda C-236/23 od 19. rujna 2024., *Mutuelle assurance des travailleurs mutualistes (Matmut)*, ECLI:EU:C:2024:761.
2. Rješenje Suda C-375/20 od 12. listopada 2021. godine, *Liberty Seguros, Companhia de Seguros y Reaseguros SA – Sucursal em Portugal*.
3. Presuda Suda C-287/16 od 20. srpnja 2017. godine, *Fidelidade-Companhia de Seguros, S. A.*, ECLI:EU:C:2017:575.
4. Presuda Suda C-442/10 od 1. prosinca 2011., *Churchill Insurance Company Limited i Evans*, EU:C:2011:799.

Praksa hrvatskih sudova:

1. Odluka Visokog trgovačkog suda RH, Pž 1578/2022-3 od 28. studenog 2022.
2. Odluka Županijskog suda u Osijeku, Gž-1709/2016-2 od 29. rujna 2016.
3. Odluka Županijskog suda u Koprivnici, posl. br. Gž-1932/08 od 1. listopada 2009.
4. Odluka Općinskog suda u Jastrebarskom, posl. br. P-515/06 od 6. ožujka 2008.

Loris BELANIĆ, PhD., Full Professor
Faculty of Law, University of Rijeka
loris.belanic@pravri.uniri.hr

HOW DOES THE COURT OF THE EU UNDERSTAND THE NULLITY OF MOTOR INSURANCE CONTRACT? – “WE HAVE NO JURISDICTION BUT YOU HAVE TO PAY!” ***

The paper addresses the issue of the nullity of a motor insurance contract due to a breach of the duty of disclosure under certain national laws. The Court of Justice of the EU acknowledges that each Member State independently regulates the conditions for the validity of the contract. However, the Court of Justice of the EU further considers that the aforementioned national rules must not have a restrictive effect on the rights of third (injured) parties (Matmut, Liberty Seguros, Fidelidade-Companhia). The rights of third parties from the motor insurance directives take precedence over national laws. Therefore, third parties should be granted the right to compensation for damage, even if the motor insurance contract is null and void due to a breach of the duty of disclosure, provided that there is no abuse of EU law. The paper analyses the current solutions in the laws of the Republic of Croatia and the Federation of Bosnia and Herzegovina in view of the presented case law of the Court of Justice of the EU.

Keywords: contract, insurance, motor third party liability, nullity, duty of disclosure, Court of Justice of the EU.

*** This paper has been written within the scope of the project „Existing Anthropogenic Protection of Convention Rights as a Chilling Effect“ (uniri-iz-25-69), funded by European Union – NextGenerationEU via the Croatian National Recovery and Resilience Plan 2021-2026, in conjunction with the University of Rijeka, Faculty of Law Programme Financing. The views and opinions expressed are solely those of the authors and do not necessarily reflect the official position of the European Union or the European Commission. Neither the European Union nor the European Commission can be held responsible for them.